

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

SPRIEDUMS

Latvijas Republikas vārdā

Rīgā 2020. gada 12. martā

lietā Nr. 2019-11-01

Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētāja Ineta Ziemeļe, tiesneši Sanita Osipova, Aldis Laviņš, Gunārs Kusiņš, Daiga Rezevska, Jānis Neimanis un Artūrs Kučs,

pēc Mihaila Kondakova (turpmāk – Pieteikuma iesniedzējs) konstitucionālās sūdzības,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu, 17. panta pirmās daļas 11. punktu, kā arī 19.² un 28.¹ pantu,

rakstveida procesā 2020. gada 25. februāra tiesas sēdē izskatīja lietu

“Par Civilprocesa likuma 464.¹ panta trešās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 92. panta pirmajam teikumam”.

Konstatējošā daļa

1. Saeima 2016. gada 9. jūnijā pieņēma Civilprocesa likuma grozījumus, ar kuriem likuma 464.¹ pants tika papildināts ar trešo daļu. Grozījumi stājās spēkā 2016. gada 13. jūlijā.

Civilprocesa likuma 464.¹ panta trešā daļa (turpmāk – apstrīdētā norma) noteic: „Ja kasācijas sūdzība formāli atbilst šā panta pirmajā daļā minētajām prasībām un ja tiesa nav pārkāpusi šā likuma 452. panta trešās daļas noteikumus un izskatāmajai lietai nav būtiskas nozīmes vienotas tiesu prakses nodrošināšanā un tiesību tālākveidošanā, tiesnešu kolēģija var atteikties ierosināt kasācijas tiesvedību arī mantiska rakstura strīdos, ja tā daļa, par kuru spriedums tiek pārsūdzēts, ir mazāka par 2000 *euro*.”

Apstrīdētā norma šādā redakcijā bija spēkā arī pieteikuma iesniegšanas brīdī.

2. Pieteikuma iesniedzējs – Mihails Kondakovs – uzskata, ka apstrīdētā norma neatbilst Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 92. panta pirmajā teikumā nostiprinātajām tiesībām uz taisnīgu tiesu, kā arī Satversmes 91. panta pirmajā teikumā ietvertajam vienlīdzības principam.

Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka apstrīdētā norma ierobežo pieeju kasācijas instances tiesai tām personām, kas kasācijas kārtībā pārsūdz apelācijas instances tiesas spriedumu mantiska rakstura strīdā daļā, kuras apmērs ir mazāks par 2000 *euro*. Apstrīdētajā normā esot ietverts mantiska rakstura ierobežojums kasācijas tiesvedības ierosināšanai, paredzot atšķirīgu attieksmi pēc finansiāla rakstura pazīmes.

Pieteikuma iesniedzējs atzīst, ka apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu un tam ir saskatāms leģitīms mērķis, proti, atslogot kasācijas instances tiesu no salīdzinoši maznozīmīgu lietu izskatīšanas, tādējādi nodrošinot kasācijas instances tiesas darbības efektivitāti un nepieļaujot tās pārslogotību. Tomēr Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka kasācijas instances tiesas atslogošana nedrīkst būt pašmērķis, proti,

ir pieļaujama vienīgi tiktāl, ciktāl tā veicina lietu ātrāku un kvalitatīvāku izskatīšanu.

Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka apstrīdētā norma neatbilst samērīguma principam. Pirmkārt – apstrīdētā norma neesot piemērota leģitīmā mērķa sasniegšanai. Lietas, uz kurām tiek attiecināta apstrīdētā norma, atšķiroties no tām lietām, kuras tiek skatītas vienkāršotās procedūras kārtībā atbilstoši Civilprocesa likuma 30.³ nodaļā noteiktajam. Turklāt mantiska rakstura strīdi daļā, kas ir mazāka par 2000 *euro*, ne vienmēr esot maznozīmīgi. Arī šāds strīds varot būt nozīmīgs tādēļ, ka lietas dalībniekam šī summa ir nozīmīga, kā arī tādēļ, ka pēc būtības nozīmīgs ir izšķiramais jautājums.

Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka pastāv alternatīvi līdzekļi, kas ļautu atslogot kasācijas instances tiesu, piemēram, noteiktu kategoriju lietām varētu vispār neparedzēt pārsūdzības iespēju kasācijas instances tiesā. Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka varētu palielināt arī iemaksājamās drošības naudas apmēru. Esot svarīgi panākt, lai nerastos nevienlīdzīga attieksme pret kasācijas sūdzību iesniedzējiem tikai tādēļ vien, ka mantiska rakstura strīdā spriedums pārsūdzēts daļā, kas ir mazāka par 2000 *euro*.

Ar apstrīdētās normas piemērošanu indivīda tiesībām un likumiskajām interesēm nodarītais kaitējums esot daudz lielāks nekā sabiedrības ieguvums. Pieteikuma iesniedzējs izsaka pieņēmumu, ka tādu lietu, kurās tiek piemērota apstrīdētā norma, esot salīdzinoši maz. Līdz ar to apstrīdētās normas piemērošanas rezultātā netiekot panākta nedz būtiska kasācijas instances tiesas atslogošana, nedz ātrāka lietu izskatīšana, un sabiedrība arī nevarot sagaidīt kvalitatīvākus spriedumus lietās, kurās kasācijas tiesvedība tiek ierosināta. Turklāt gan sabiedrībai kopumā, gan civillietu dalībniekiem, tostarp Pieteikuma iesniedzējam, nākoties ciest ievērojamu kaitējumu tādējādi, ka tiek vājināts tiesiskums un taisnīgums, proti, spēkā stājoties nepareizi vai judikatūrai neatbilstoši apelācijas instances tiesu spriedumi, vai arī attiecīgā jautājumā judikatūras nav, tomēr kasācijas instances tiesai neesot pienākuma spriedumus izvērtēt.

Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka visi civillietu dalībnieki, kas iesniedz kasācijas sūdzību par apelācijas instances tiesas spriedumu, atrodas vienādos apstākļos. Apstrīdētā norma paredzot atšķirīgu attieksmi pret kasācijas sūdzību iesniedzējiem, kuri pārsūdzējuši apelācijas instances tiesas spriedumu mantiska rakstura strīdā daļā, kas ir mazāka par 2000 *euro*, salīdzinājumā ar tiem kasācijas sūdzību iesniedzējiem, kuri pārsūdzējuši apelācijas instances tiesas spriedumu mantiska rakstura strīdā daļā, kuras apmērs ir vismaz 2000 *euro*, vai arī strīdā, kuram nav mantiska rakstura. Proti, attiecībā uz tiem kasācijas sūdzību iesniedzējiem, kuri pārsūdzējuši apelācijas instances tiesas spriedumu mantiska rakstura strīdā daļā, kas nav mazāka par 2000 *euro*, vai arī strīdā, kuram nav mantiska rakstura, tiesnešu kolēģija varot atteikties ierosināt kasācijas tiesvedību, ja ir ievēroti četri šādi kritēriji:

- 1) attiecīgajos tiesību normu piemērošanas jautājumos ir izveidojusies Augstākās tiesas judikatūra;
- 2) pārsūdzētais spriedums atbilst Augstākās tiesas judikatūrai;
- 3) nav acīmredzama pamata uzskatīt, ka pārsūdzētajā spriedumā ietvertais lietas iznākums ir nepareizs;
- 4) izskatāmajai lietai nav būtiskas nozīmes vienotas tiesu prakses nodrošināšanā vai tiesību tālākveidošanā.

Savukārt attiecībā uz tiem kasācijas sūdzību iesniedzējiem, kuri pārsūdzējuši apelācijas instances tiesas spriedumu mantiska rakstura strīdā daļā, kas ir mazāka par 2000 *euro*, esot noteikts tikai viens kritērijs, proti, atbilstoši apstrīdētajai normai tiesnešu kolēģija var atteikties ierosināt kasācijas tiesvedību, ja izskatāmajai lietai nav būtiskas nozīmes vienotas tiesu prakses nodrošināšanā un tiesību tālākveidošanā.

Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka apstrīdētā norma nenodrošina leģitīmā mērķa sasniegšanu arī Satversmes 91. panta pirmajā teikumā garantēto pamattiesību kontekstā.

Pēc iepazīšanās ar lietas materiāliem Pieteikuma iesniedzējs nav mainījis savu viedokli par apstrīdētās normas iespējamo neatbilstību Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 92. panta pirmajam teikumam.

3. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeima – uzskata, ka Pieteikuma iesniedzējs pēc būtības nepiekrīt Augstākās tiesas Senāta lēmumam par atteikumu ierosināt kasācijas tiesvedību pēc viņa iesniegtās kasācijas sūdzības. Līdz ar to pamattiesību ierobežojumu, kas, pēc Pieteikuma iesniedzēja ieskata, viņam izriet no apstrīdētās normas, radot apstrīdētās normas piemērošana konkrētajā situācijā, nevis apstrīdētā norma pati par sevi.

Saeima uzskata, ka apstrīdētā norma neierobežo tiesības uz taisnīgu tiesu, bet paredz kritēriju kasācijas kārtībā izskatāmo lietu noteikšanai. No Satversmes 92. panta neizrietot likumdevēja pienākums nodrošināt visu civillietu pārsūdzību kasācijas instancē. Pieņemot apstrīdēto normu, likumdevējs esot izmantojis savu rīcības brīvību noteikt, kādu kategoriju lietas un ar kādiem nosacījumiem ir izskatāmas kasācijas instancē. Maza apmēra prasību lietās apelācijas instances tiesas sprieduma pārsūdzība kasācijas instancē vispār neesot paredzēta. Apstrīdētajā normā paredzētajā gadījumā neesot noteikts absolūts aizliegums ierosināt kasācijas tiesvedību. Senātam esot paredzēta rīcības brīvība veikt izvērtējumu katrā konkrētajā gadījumā, ņemot vērā citus kasācijas tiesvedības ierosināšanas kritērijus. Apstrīdētās normas piemērošana nenožīmējot to, ka konkrētā kasācijas sūdzība vispār netiktu vērtēta un tiktu automātiski noraidīta tikai uz šīs normas pamata.

Apstrīdētās normas leģitīmais mērķis esot atslogot kasācijas instances tiesu no maznozīmīgu lietu izskatīšanas. Šāds mantiska rakstura kritērijs pastāvēt arī vairākās citās valstīs, piemēram, Igaunijā un Austrijā.

Saeima uzsver, ka apstrīdētā norma neattiecas uz noteiktām personām vai personu grupām, bet nosaka neitrālus konkrētu lietu kategoriju raksturojošus kritērijus neatkarīgi no tā, kas ir kasācijas sūdzību iesniedzēji.

Līdz ar to apstrīdētā norma neaizskarot Satversmes 91. panta pirmajā teikumā noteiktās tiesības uz vienlīdzīgu attieksmi.

Ņemot vērā minēto, Saeima uzskata, ka tiesvedība šajā lietā būtu izbeidzama.

4. Pieaicinātā persona – Tieslietu ministrija – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un arī 92. panta pirmajam teikumam.

Tieslietu ministrija uzsver, ka likumdevējam nav liegts ierobežot iespējas pārsūdzēt spriedumus kasācijas instancē, ja vien konkrētajam ierobežojumam ir leģitīms mērķis un tas ir samērīgs. Individīda tiesības apstrīdētās normas gadījumā tiek ierobežotas leģitīma mērķa sasniegšanai – kasācijas instances tiesas efektivitātes nodrošināšanai un pārslogotības nepieļaušanai. Tieslietu ministrija uzsver, ka kasācijas instances tiesas primārais uzdevums ir nevis individuālā taisnīguma nodrošināšana ikvienā lietā, bet gan rūpēšanās par visu tiesu instanču darbības tiesiskumu, tām vienveidīgi piemērojot likumus, kā arī tiesību tālākveidošana. Proti, kasācijas instances tiesas galvenais uzdevums esot kalpot sabiedrības interesēm. Sabiedrības interešu prioritāte esot jāņem vērā arī tad, kad tiek apsvērta kasācijas instances tiesas resursu novirzīšana konkrētu uzdevumu izpildei.

Apstrīdētā norma neesot pretrunā ar vienlīdzības principu. Tieslietu ministrija uzskata, ka lietā nav konstatējamas tādas personu grupas, kas atrastos pēc noteiktas pazīmes salīdzināmos apstākļos.

Tieslietu ministrija uzsver, ka apstrīdētā norma pēc sava rakstura nav imperatīva. Tā paredzot tiesnešu kolēģijas tiesības, nevis pienākumu atteikties ierosināt kasācijas tiesvedību. Apstrīdētā norma neesot skatāma atrauti no citām Civilprocesa likuma normām, kas reglamentē kasācijas tiesvedības ierosināšanu. Vērā ņemams esot ne vien nosacījums, ka daļa, par kuru spriedums tiek pārsūdzēts, ir mazāka par 2000 *euro*, bet arī tas nosacījums, ka lietai nav būtiskas nozīmes vienotas tiesu prakses nodrošināšanā un tiesību

tālākveidošanā. Turklāt rīcības sēdēs lēmums tiek pieņemts triju tiesnešu sastāvā un tam jābūt vienbalsīgam.

Arī citās Eiropas Savienības dalībvalstīs esot paredzēts apstrīdētajam civilprocesuālajam regulējumam līdzīgs finansiālais sliekšnis kasācijas sūdzību iesniegšanai. Finansiālo sliekšni par leģitīmu un saprātīgu procesuālo kritēriju savā judikatūrā atzinusi arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa.

5. Pieaicinātā persona – tiesībsargs – uzskata, ka apstrīdētā norma neierobežo personas tiesības iesniegt kasācijas sūdzību, bet papildina iespējamā kasācijas tiesvedības ierosināšanas atteikuma pamatu uzskaitījumu. Paredzot atšķirīgu attieksmi pret personām, kas iesniedz kasācijas sūdzību, ja strīda summas apmērs ir mazāks par 2000 *euro*, esot ievērots samērīguma princips. Līdz ar to apstrīdētā norma atbilstot gan Satversmes 91. panta pirmajam teikumam, gan 92. panta pirmajam teikumam.

Tiesībsargs uzskata, ka apstrīdētā norma pieņemta, ievērojot normatīvajos aktos noteikto kārtību. Tāpat neesot konstatējams, ka apstrīdētā norma būtu nekvalitatīva vai neprecīzi formulēta. Tai esot leģitīms mērķis, proti, kasācijas instances tiesas darbības efektivitātes nodrošināšana un pārslogotības nepieļaušana. Apstrīdētā norma šo leģitīmo mērķi sasniedzot.

Līdzīgi kā Tieslietu ministrija, arī tiesībsargs uzsver, ka apstrīdētā norma nenosaka absolūtu aizliegumu izskatīt kasācijas instances tiesā lietas par mantiska rakstura strīdiem līdz 2000 *euro*. Kasācijas instances tiesas tiesnešu kolēģijas pienākums esot izvērtēt visus apstākļus saistībā ar iespējamo kasācijas tiesvedības ierosināšanu. Tiesībsargs uzsver, ka arī citās valstīs pastāv apstrīdētajai normai līdzīgs regulējums un arī Eiropas Cilvēktiesību tiesas procesuālajā regulējumā esot līdzīga pieeja.

Tomēr tiesībsargs atzīst, ka Latvijā pašlaik, kad liela daļa iedzīvotāju dzīvo zem iztikas minimuma, 2000 *euro* var tikt uzskatīti par salīdzinoši augstu sliekšni, taču norāda: lai arī cik zemu sliekšni jeb mazu naudas summu likumdevējs noteiktu, vienmēr būšot kāda persona, kurai subjektīvi liksies, ka

tās lieta ir nozīmīga un kasācijas tiesvedības kritērijiem atbilstoša, kaut arī nenasniedz noteikto sliekšni jeb summu.

6. Pieaicinātā persona – Latvijas Zvērinātu advokātu padome (turpmāk – Padome) – atsaucas uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūru par to, ka tiesības uz nepastarpinātu pieeju tiesai, īpaši apelācijas un kasācijas instancē, var tikt ierobežotas, ciktāl tās netiek atņemtas pēc būtības. Padome uzsver apstrīdētās normas mērķi, proti, atslogot kasācijas instances tiesu no maznozīmīgu lietu izskatīšanas. Šis leģitīmais mērķis esot aizsargājams, jo citstarp esot saistīts ar Satversmes 92. pantā noteiktajām tiesībām uz taisnīgu tiesu un viens no šo tiesību pamatelementiem ir tiesības uz lietas izskatīšanu saprātīgā termiņā. Padome uzskata, ka apstrīdēto normu nevajadzētu izslēgt no regulējuma, bet būtu jāatrod vidusceļš, kas nodrošinātu personas tiesības uz taisnīgu tiesas procesa rezultātu un vienlaikus nodrošinātu arī lietas izskatīšanu ātrā un efektīvā tiesas procesā. Līdz ar to esot svarīgi novērst pārmērīgu tiesas noslodzi, kas tieši ietekmējot gan lietu izskatīšanas ātrumu, gan kvalitāti.

Viens no veidiem, kā varētu panākt taisnīgu un efektīvu tiesas procesa rezultātu, vienlaikus atslogojot tiesu darbu, varētu būt kvalificētas juridiskās palīdzības nodrošināšana tiesas procesā, tostarp arī civilprocesā, attiecībā uz kasācijas instances tiesu.

7. Pieaicinātā persona – Latvijas Universitātes lektors, zvērināts advokāts Dr. iur. Lauris Rasnačs – uzskata, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 92. panta pirmajam teikumam.

Izskatāmās lietas apstākļos esot konstatējamas salīdzināmas grupas, kā arī pazīme, pēc kuras šīs grupas var salīdzināt. Proti, apstrīdētā norma radot atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras iesniegušas kasācijas sūdzību par apelācijas instances tiesas spriedumu vai tā daļu, ja strīda summa nepārsniedz 2000 *euro*, salīdzinājumā ar tām personām, kuras iesniegušas kasācijas sūdzību gadījumos, kad strīda summa ir vismaz 2000 *euro*. Turklāt, pēc L. Rasnača

ieskata, tas apstāklis, ka apstrīdētā norma nav imperatīva, nemaina situāciju, proti, to, ka attieksme pret minētajām grupām ir atšķirīga.

Apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums esot noteikts ar likumu. L. Rasnačs atzīst, ka apstrīdētajai normai varētu būt saskatāms leģitīms mērķis, proti, kasācijas instances tiesas atslogošana no salīdzinoši maznozīmīgu lietu izskatīšanas. Līdzīgs risinājums esot pieņemts arī vairāku citu Eiropas valstu civilprocesuālajās tiesībās. Tomēr L. Rasnačs uzsver: vērtējot to, vai šis mērķis ir uzskatāms par leģitīmu, jāņem vērā arī tiesību virsvadības princips, kas par vienu no elementiem noteic tiesības uz taisnīgu tiesas procesu. Pretrunīgu augstākās tiesu instances spriedumu pastāvēšana jau pati par sevi neatbilstot šim principam. Tā kā apstrīdētā norma radot atšķirīgu attieksmi un palielinot pretrunīgu spriedumu pieņemšanas iespējamību, tās atbilstība tiesību virsvadības principam varot tikt apšaubīta.

L. Rasnačs uzskata, ka apstrīdētā norma nav piemērota likumdevēja izvirzītā mērķa sasniegšanai, proti, kasācijas instances tiesas noslodzes samazināšanai. Viņš uzsver, ka apelācijas instances tiesas spriedumu maza apmēra prasību lietās pārsūdzēšana kasācijas kārtībā Civilprocesa likumā nav paredzēta. Līdz ar to apstrīdētajai normai, kas nav attiecināma uz šīm lietām, neesot nozīmes minētā mērķa sasniegšanā, proti, kasācijas instances tiesas atslogošanā no maznozīmīgu lietu izskatīšanas. L. Rasnačs uzskata, ka leģitīmo mērķi var sasniegt ar citiem, personas tiesības un likumiskās intereses mazāk ierobežojošiem līdzekļiem. Proti, pietiktu ar to, ka tiktu piemēroti Civilprocesa likuma 464.¹ panta otrajā daļā ietvertie kritēriji, jo tie nodrošinot likumdevēja iecerētā leģitīmā mērķa sasniegšanu ar personas tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem, turklāt neradot atšķirīgu attieksmi.

8. Augstākā tiesa informē, ka, pamatojoties uz apstrīdēto normu, laika posmā no 2017. gada līdz 2020. gadam ik gadu ir pieņemti ne vairāk kā desmit lēmumi par atteikšanos ierosināt kasācijas tiesvedību.

Augstākā tiesa vērš uzmanību uz to, ka apstrīdētā norma pēc būtības paredz strīda summas kritēriju (t. s. monetāro kasācijas filtru), kuru tiesnešu kolēģija rīcības sēdē var piemērot, izvērtējot to, vai konkrētajā gadījumā ir ierosināma kasācijas tiesvedība. Līdzīgi kritēriji esot ietverti daudzu citu Eiropas valstu, piemēram, Igaunijas un Austrijas, civilprocesuālajos tiesību aktos.

Apstrīdētā norma neesot piemērojama imperatīvi, bet tiesnešu kolēģijai esot paredzētas tiesības to piemērot. Tādējādi likumdevējs esot nodrošinājis to, lai būtiski tiesību jautājumi, kuri ir nozīmīgi ne tikai konkrētās lietās, bet arī citu lietu izskatīšanā, tiktu izskatīti kasācijas instancē pat tādos gadījumos, ja tie aktualizējušies lietās ar salīdzinoši nelielu strīda summu. Tādējādi apstrīdētā norma pilnībā atbilstot publiski tiesisko interešu aizsardzības prioritātei.

Attiecībā uz apstrīdētās normas iespējamo neatbilstību Satversmes 91. panta pirmajam teikumam Augstākā tiesa uzsver, ka likumdevējs ir nevis pēc noteiktas pazīmes nošķīris kādu personu grupu, kurai apstrīdētā norma tiek piemērota, bet gan noteicis to lietu kategoriju – mantiska rakstura strīdi līdz 2000 *euro* –, kurās apstrīdētā norma var tikt piemērota. Tāpat Augstākā tiesa uzsver, ka apstrīdētā norma atbilst Eiropas Cilvēktiesību tiesas izpratnei par šāda veida ierobežojuma leģitīmo un saprātīgo raksturu attiecībā uz pieeju pārsūdzības instancēm.

Secinājumu daļa

9. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeima – lūdz izbeigt tiesvedību lietā, jo uzskata, ka apstrīdētā norma neierobežo Pieteikuma iesniedzējam Satversmes 92. panta pirmajā teikumā paredzētās tiesības uz taisnīgu tiesu, kā arī Satversmes 91. pantā ietvertās tiesības uz vienlīdzīgu attieksmi. Satversmes tiesa ir atzinusi, ka procesuāla rakstura jautājumi par tiesvedības izbeigšanu parasti izskatāmi pirms tiesību normas satversmības izvērtēšanas, ciktāl nav nepieciešams izvērtēt atsevišķus lietas aspektus pēc

būtības (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2018. gada 6. jūnija sprieduma lietā Nr. 2017-21-01 9. punktu*).

No pieteikuma izriet, ka lietas pamatjautājums ir par tiesību uz taisnīgu tiesu īstenošanu Pieteikuma iesniedzēja situācijā. Proti, Pieteikuma iesniedzējs bija iesniedzis kasācijas sūdzību par apelācijas instances tiesas spriedumu mantiska rakstura strīdā civillietā. Augstākās tiesas Civillietu departamenta tiesnešu kolēģija (turpmāk arī – tiesnešu kolēģija), pamatojoties uz apstrīdēto normu, atteikusies ierosināt kasācijas tiesvedību. Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka tādējādi viņam tika liegta pieeja kasācijas instances tiesai, proti, lieta kasācijas instancē nav izskatīta pēc būtības (*sk. pieteikumu lietas materiālu 1. sēj. 5.–6. lp.*). Viņš ir salīdzinājis savu tiesisko situāciju ar citu kasācijas sūdzību iesniedzēju situāciju un izdarījis secinājumu, ka apstrīdētā norma neatbilst arī vienlīdzības principam. Saeimas atbildes rakstā un lietā pieaicināto personu viedokļos pausts uzskats, ka lietas pamatjautājums ir par tiesību uz taisnīgu tiesu īstenošanu kasācijas instances tiesā. Jautājums par vienlīdzības principa ievērošanu izskatāmās lietas apstākļos ir saistīts ar šīs lietas pamatjautājumu.

Lai noskaidrotu, vai tiesvedība lietā ir turpināma, Satversmes tiesa visupirms noskaidros, vai apstrīdētā norma ietilpst Satversmes 92. panta pirmajā teikumā noteikto pamattiesību tvērumā un vai tā aizskar tieši Pieteikuma iesniedzējam Satversmē paredzētās pamattiesības (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2016. gada 23. novembra lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2016-02-01 5. punktu*).

Tas, vai lietā nepieciešams vērtēt iespējamo apstrīdētās normas neatbilstību Satversmes 91. panta pirmajam teikumam, ir atkarīgs no lietas pamatjautājuma atrisinājuma.

10. Satversmes 92. panta pirmais teikums nosaka: „Ikviens var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā.”

Jēdziens „taisnīga tiesa” ietver divus aspektus – institucionālo un procesuālo, proti, taisnīga tiesa kā neatkarīga tiesu varas institūcija, kas izskata lietu, un taisnīga tiesa kā pienācīgs, tiesiskai valstij atbilstošs process, kurā lieta tiek izskatīta. Tiesības uz taisnīgu tiesu ietver arī tiesības uz pieeju tiesai (*sk. piemēram, Satversmes tiesas 2012. gada 20. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2011-16-01 8.1. punktu*). Tādējādi no Satversmes 92. panta pirmā teikuma valstij izriet pienākums izveidot tādu tiesu sistēmu, kas nodrošinātu lietu taisnīgu un objektīvu izspriešanu, kā arī pienākums pieņemt tādas procesuālās normas, atbilstoši kurām lietas tiktu izskatītas tādā kārtībā, kas garantē taisnīgu tiesas procesu (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2008. gada 9. maija sprieduma lietā Nr. 2007-24-01 8. punktu*).

Satversmes 86. panta pirmais teikums paredz likumdevējam tiesības pieņemt tiesību normas, kas uztic tiesas spriešanas funkcijas konkrētām tiesu institūcijām, kā arī pieņemt procesuālos likumus (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2008. gada 2. jūnija sprieduma lietā Nr. 2007-22-01 11. punktu*). Proti, likumdevējs ir tiesīgs noteikt gan to, kādas lietu kategorijas ir noteiktas tiesu instances kompetencē, gan arī procesuālās normas, atbilstoši kurām lieta attiecīgajā tiesu instancē ir izskatāma. Šī likumdevēja rīcības brīvība ir īstenojama atbilstoši taisnīguma un demokrātiskas tiesiskas valsts principiem, kas prasa, lai ikviena lieta tiktu izskatīta tādā tiesas procesā, kas nodrošinātu tiesas procesa rezultāta objektivitāti un taisnīgumu (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2012. gada 6. jūnija sprieduma lietā Nr. 2011-21-01 7. punktu un 2012. gada 18. oktobra sprieduma lietā Nr. 2012-02-0106 11.1. punktu*).

Noskaidrojot Satversmē noteikto pamattiesību saturu, jāņem vērā arī Latvijas starptautiskās saistības cilvēktiesību jomā. Šāds pienākums valstij izriet no Satversmes 89. panta, kas noteic, ka tā atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības saskaņā ar Satversmi, likumiem un Latvijai saistošiem starptautiskajiem līgumiem. Šis pants norāda uz to, ka likumdevēja mērķis ir bijis panākt Satversmē ietverto cilvēktiesību normu harmoniju ar starptautiskajām cilvēktiesību normām (*sk., piemēram, Satversmes tiesas*

2000. gada 30. augusta sprieduma lietā Nr. 2000-03-01 secinājumu daļas 5. punktu un 2007. gada 18. oktobra sprieduma lietā Nr. 2007-03-01 11. punktu). Satversmes 92. panta pirmais teikums ir konkretizējams un piemērojams kopsakarā ar Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk – Konvencija) 6. pantu un Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūru. Turklāt Satversme nevar paredzēt mazāku pamattiesību aizsardzības apjomu, nekā to paredz Konvencija (sk., piemēram, Satversmes tiesas 2017. gada 22. decembra sprieduma lietā Nr. 2017-08-01 12. punktu).

Satversmes 92. panta pirmais teikums prasa, lai valsts nodrošinātu personai tiesības uz lietas izskatīšanu vismaz vienā tiesu instancē. Tas neparedz valstij pienākumu visās lietās noteikt iespēju spriedumu pārsūdzēt apelācijas un kasācijas kārtībā (sk. Satversmes tiesas 2008. gada 2. jūnija sprieduma lietā Nr. 2007-22-01 11. un 18.2. punktu un 2014. gada 10. jūnija sprieduma lietā Nr. 2013-18-01 15. punktu). Arī no Konvencijas 6. panta neizriet šāds valsts pienākums (sk., piemēram, Satversmes tiesas 2002. gada 17. janvāra sprieduma lietā Nr. 2001-08-01 secinājumu daļas 3. punktu un ECT 2007. gada 22. marta sprieduma lietā „Staroszczyk v. Poland”, pieteikums Nr. 59519/00, 125. punktu). Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrā nostiprināta atziņa, ka valstij ir rīcības brīvība noteikt pārsūdzības instances un kārtību, citstarp atkarībā no lietu veida (sk. ECT 2001. gada 13. februāra sprieduma lietā „Krombach v. France”, pieteikums Nr. 29731/96, 96. punktu un 2014. gada 2. oktobra sprieduma lietā „Hansen v. Norway”, pieteikums Nr. 15319/09, 71. punktu).

Līdz ar to valstij ir rīcības brīvība noteikt tiesību uz taisnīgu tiesu īstenošanas apjomu attiecībā uz pieeju pārsūdzības instanču tiesām, tomēr valsts šo savu rīcības brīvību nedrīkst izmantot tā, ka tiesības uz taisnīgu tiesu tiktu liegtas pēc būtības.

Ja valsts ir izveidojusi kasācijas instances tiesu, tad tiesvedībai tajā jābūt tādai, lai tiktu nodrošinātas personas tiesības uz taisnīgu tiesu. Tomēr tas

nenozīmē, ka likumdevējam būtu pienākums garantēt ikvienas lietas izskatīšanu kasācijas instancē pēc būtības. Tas neizriet ne no Satversmes 92. panta pirmā teikuma, ne Konvencijas 6. panta.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka no demokrātiskas tiesiskas valsts pamatnormas ir atvasināti vispārējie tiesību principi, kas ietilpst Satversmes 1. panta tvērumā (sk. *Satversmes tiesas 2017. gada 8. marta sprieduma lietā Nr. 2016-07-01 16.2.–16.3. punktu*). Viens no tiem ir tiesiskuma princips. Tas prasa, lai demokrātiskā tiesiskā valstī lietas tiesā tiktu izskatītas tādā kārtībā, kas nodrošina ikviena tiesas procesa rezultāta taisnīgumu. Proti, tiesības uz taisnīgu tiesu ietver taisnīga tiesas procesa garantijas ikvienā tā posmā. Tātad, ja likumdevējs ir paredzējis iespēju pārsūdzēt nolēmumu kasācijas instances tiesā, tad pārsūdzības procesam ir jāatbilst tiesas pieejamības, taisnīgas procedūras un citiem tiesību uz taisnīgu tiesu aspektiem (sk. *Satversmes tiesas 2018. gada 14. jūnija sprieduma lietā Nr. 2017-23-01 12.2. punktu un ECT 1970. gada 17. janvāra sprieduma lietā „Delcourt v. Belgium”, pieteikums Nr. 2689/65, 25. punktu*).

Tādējādi likumdevējs var noteikt procesuālo kārtību un nosacījumus pieejai kasācijas instances tiesai, tomēr šai kārtībai un nosacījumiem jāatbilst tiesiskuma principam, kura mērķis ir taisnīguma nodrošināšana.

11. Latvijā ir izveidota trīspakāpju tiesu sistēma. Atbilstoši likuma „Par tiesu varu” 44. panta pirmajai daļai Augstākā tiesa (turpmāk arī – Senāts) ir kasācijas instances tiesa, ja likumā nav noteikts citādi. Jautājumu par kasācijas tiesvedības ierosināšanu izlemj Augstākās tiesas rīcības sēdē departamenta priekšsēdētāja noteiktā kārtībā izveidota tiesnešu kolēģija triju tiesnešu sastāvā. Ja kaut viens no tiesnešiem uzskata, ka lieta izskatāma kasācijas instancē, tiesnešu kolēģija pieņem lēmumu par kasācijas tiesvedības ierosināšanu. Ja kolēģija vienbalsīgi atzīst, ka kasācijas tiesvedības ierosināšana ir atsakāma, tā ar rīcības sēdes lēmumu atsakās ierosināt kasācijas tiesvedību (sk. *Civilprocesa likuma 464. panta pirmo, otro un trešo daļu*).

Civilprocesa likuma 464.¹ pants noteic pamatu atteikumam ierosināt kasācijas tiesvedību. Atbilstoši šā panta pirmajai daļai pirms lēmuma par kasācijas sūdzības tālāko virzību pieņemšanas Senāta tiesnešu kolēģija vērtē:

1) vai kasācijas sūdzību ir iesniedzis lietas dalībnieks, kuram šādas tiesības ir noteiktas Civilprocesa likuma 450. pantā;

2) vai kasācijas sūdzībā ir norāde uz materiālo tiesību normas nepareizu piemērošanu, ja tā ir novedusi vai varēja novest pie lietas nepareizas izspriešanas (Civilprocesa likuma 451. pants);

3) vai kasācijas sūdzībā ir norāde uz procesuālo tiesību normas pārkāpumu, ja tas novedis vai varēja novest pie lietas nepareizas izspriešanas (Civilprocesa likuma 452. pants);

4) kasācijas sūdzības satura atbilstību Civilprocesa likuma 453. panta prasībām;

5) vai kasācijas sūdzība ir iesniegta Civilprocesa likuma 454. pantā noteiktajos termiņos.

Tiesnešu kolēģija atsakās ierosināt kasācijas tiesvedību, ja kasācijas sūdzība neatbilst iepriekš minētajām prasībām.

Atbilstoši Civilprocesa likuma 464.¹ panta otrajai daļai tad, ja kasācijas sūdzība atbilst šā panta pirmās daļas prasībām un ja tiesa, kas taisījusi pārsūdzēto spriedumu, nav pieļāvusi šā likuma 452. panta trešās daļas noteikumu pārkāpumu, tiesnešu kolēģija var atteikties ierosināt kasācijas tiesvedību gadījumos, kad:

1) kasācijas sūdzībā norādītajos tiesību normu piemērošanas jautājumos ir izveidojusies Augstākās tiesas judikatūra un pārsūdzētais spriedums tai atbilst;

2) izvērtējot kasācijas sūdzībā minētos argumentus, nav acīmredzama pamata uzskatīt, ka pārsūdzētajā spriedumā ietvertais lietas iznākums ir nepareizs un ka izskatāmajai lietai ir būtiska nozīme vienotas tiesu prakses nodrošināšanā vai tiesību tālākveidošanā.

Savukārt apstrīdētā norma noteic, ka mantiska rakstura strīdos, ja tā daļa, par kuru spriedums tiek pārsūdzēts kasācijas instancē, ir mazāka par 2000

euro, tiesnešu kolēģija var atteikties ierosināt kasācijas tiesvedību tad, ja izskatāmajai lietai nav būtiskas nozīmes vienotas tiesu prakses nodrošināšanā vai tiesību tālākveidošanā, proti, apstrīdētā norma noteic finansiāla rakstura kritērija piemērošanu, izlemjot jautājumu par kasācijas tiesvedības ierosināšanu mantiska rakstura strīdos.

Tādējādi Civilprocesa likuma 464.¹ panta otrā un trešā daļa noteic kritērijus, kurus tiesnešu kolēģijai ir tiesības piemērot pēc šā panta pirmajā daļā ietvertu kritēriju pārbaudes, katrā konkrētajā gadījumā izvērtējot, vai pastāv pamats atteikt kasācijas tiesvedības ierosināšanu vai tomēr kasācijas tiesvedība ir ierosināma. Līdz ar to apstrīdētā norma ir daļa no regulējuma, kas nosaka pieeju kasācijas instancei civilprocesā.

Personas pamattiesību ierobežojums ir konstatējams, ja: pirmkārt, personai Satversmē ir noteiktas konkrētās pamattiesības, proti, apstrīdētā norma ietilpst konkrēto pamattiesību tvērumā; otrkārt, tieši apstrīdētā norma aizskar personai Satversmē noteiktās pamattiesības (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2016. gada 23. novembra lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2016-02-01 5. punktu*). No pieteikuma un tam pievienotajiem dokumentiem izriet, ka lēmums par atteikšanos ierosināt kasācijas tiesvedību pēc Pieteikuma iesniedzēja sūdzības pieņemts, pamatojoties uz apstrīdēto normu. Tādējādi apstrīdētā norma Pieteikuma iesniedzējam ir piemērota. Pieteikuma iesniedzēja situācijā tā ierobežo tiesības, kuru aizsardzība ietilpst Satversmes 92. panta pirmā teikuma tvērumā, proti, tiesības uz pieeju kasācijas instances tiesai.

Līdz ar to tiesvedība lietā ir turpināma.

12. Turpinot tiesvedību, jāvērtē, vai izskatāmās lietas apstākļos ar apstrīdēto normu noteiktais pamattiesību ierobežojums ir attaisnojams, proti, Satversmes tiesai jānoskaidro, vai ierobežojums ir noteikts ar likumu, vai tas ir noteikts leģitīma mērķa labad un vai tas ir samērīgs (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2010. gada 7. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-01-01 12. punktu*).

Satversmes tiesa norāda, ka demokrātiskā tiesiskā valstī tiesu varu raksturo neatkarība un rīcības brīvība, kas nepieciešama tiesas funkcijas īstenošanai. Līdz ar to likumdevēja pieņemtajam regulējumam jānodrošina tiesas neatkarība un nepieciešamā rīcības brīvība, lai tā varētu arī radoši īstenot tiesas spriešanas funkciju pamatnormas ietvaros (*sal. sk.: Volcansek M. L. Judicialization of Politics or Politization of the Courts in New Democracies? In: Landfried C. (Ed.) Judicial Power. How Constitutional Courts Affect Political Transformation. Cambridge: Cambridge University, 2019, pp. 68–69*). Tādējādi likumdevējam ir jānosaka tāda tiesas procesa kārtība un nosacījumi, kas atbilst tiesu varas raksturam un lomai demokrātiskā tiesiskā valstī.

Vērtējot apstrīdētajā normā ietvertā tiesību uz pieeju kasācijas instances tiesai ierobežojuma samērīgumu, Satversmes tiesa pārbaudīs, vai likumdevēja noteiktais leģitīmā mērķa sasniegšanas līdzeklis ir nepieciešams un saprātīgs, vai tas nodrošina taisnīgas tiesas īstenošanu demokrātiskā tiesiskā valstī, ievērojot tiesas neatkarību un rīcības brīvību.

13. Lai izvērtētu, vai pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu, jāpārbauda:

1) vai likums ir pieņemts, ievērojot normatīvajos aktos paredzēto kārtību;

2) vai likums ir izsludināts un publiski pieejams atbilstoši normatīvo aktu prasībām;

3) vai likums ir pietiekami skaidri formulēts, lai persona varētu izprast no tā izrietošo tiesību un pienākumu saturu un paredzēt tā piemērošanas sekas (*sk. Satversmes tiesas 2015. gada 2. jūlija sprieduma lietā Nr. 2015-01-01 14. punktu un 2016. gada 16. jūnija sprieduma lietā Nr. 2015-18-01 13. punktu*).

Saeima 2016. gada 9. jūnijā pieņēma grozījumus Civilprocesa likumā, citstarp papildinot likuma 464.¹ pantu ar apstrīdēto normu. Likums “Grozījumi

Civilprocesa likumā” stājās spēkā tā paša gada 13. jūlijā. Attiecīgais likumprojekts Saeimā ir izskatīts trijos lasījumos. Priekšlikums par apstrīdēto normu bija ietverts likumprojektā jau tā pirmajā lasījumā. Pieņemtais likums tika izsludināts 2016. gada 29. jūnijā oficiālajā izdevumā „Latvijas Vēstnesis” Nr. 123 normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā.

Lietas dalībnieki un pieaicinātās personas ir vienisprātis, ka apstrīdētā norma ir pieņemta, izsludināta un publiski pieejama atbilstoši normatīvo aktu prasībām. Arī Satversmes tiesai nerodas šaubas par to, ka apstrīdētā norma ir pieņemta un izsludināta Satversmē un Saeimas kārtības rullī noteiktajā kārtībā, un ir pietiekami skaidri formulēta, lai persona varētu izprast šīs normas saturu un paredzēt tās piemērošanas sekas.

Tātad apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu.

14. Ikviena pamattiesību ierobežojuma pamatā ir jābūt apstākļiem un argumentiem, kādēļ tas vajadzīgs, proti, ierobežojums tiek noteikts svarīgu interešu – leģitīma mērķa – labad. Nosakot pamattiesību ierobežojumus, pienākums uzrādīt un pamatot noteikto ierobežojumu leģitīmo mērķi Satversmes tiesas procesā visupirms ir institūcijai, kas izdevusi apstrīdēto aktu (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2016. gada 15. novembra sprieduma lietā Nr. 2015-25-01 11.2. punktu*).

Saeima atbildes rakstā norāda, ka apstrīdētās normas mērķis ir atslogot Senātu no maznozīmīgu lietu izskatīšanas, lai kasācijas instancē tiktu skatīti tikai principiāli un visai tiesību sistēmai nozīmīgi tiesību jautājumi (*sk. Saeimas atbildes rakstu lietas materiālu 1. sēj. 104.–105. lp.*). Ka apstrīdētās normas mērķis ir šāds, to atzīst arī Pieteikuma iesniedzējs un lietā pieaicinātās personas Tieslietu ministrija, tiesībsargs, L. Rasnačs, kā arī Augstākā tiesa.

Satversmes tiesa atzinusi, ka Senāta kā kasācijas instances kompetence civilprocesā atšķiras no pirmās instances un apelācijas instances tiesas kompetences. Pušu strīds pēc būtības tiek skatīts pirmajās divās tiesu instancēs.

Savukārt Senāta kompetencē neietilpst lietas faktisko apstākļu pārbaude un vērtēšana, bet tiek skatīti tikai jautājumi par materiālo un procesuālo normu piemērošanas pareizību (sk. *Satversmes tiesas 2013. gada 21. oktobra sprieduma lietā Nr. 2013-02-01 10.1. punktu*). Proti, kasācijas instances tiesa sniedz principiālu likuma materiālo un procesuālo tiesību normu interpretāciju, kas var ietekmēt daudzu personu tiesības dažādos tiesas procesos. Tās sniegtā tiesību normu analīze ir nozīmīgs instruments vienveidīgas judikatūras veidošanai. Kasācijas instances tiesas process ir vērsts uz tiesību normu vienveidīgu interpretāciju un tiesību tālākveidošanu (sk. *Satversmes tiesas 2018. gada 14. jūnija sprieduma lietā Nr. 2017-23-01 12.2. punktu*). Tādējādi kasācijas instances tiesas galvenais mērķis ir publiski tiesiskās intereses – tiesiskuma principa īstenošanas – nodrošināšana. Tas ir viens no demokrātiskas tiesiskas valsts pamatiem. Šī interese tiek samērota ar ikvienas personas tiesībām aizsargāt savas tiesības un likumiskās intereses konkrēta tiesiska strīda ietvaros, īpaši attiecībā uz iespējamu personas pamattiesību pārkāpumu novēršanu. Tātad kasācijas instances tiesa veic nozīmīgu uzdevumu – līdzsvaro indivīda un sabiedrības intereses, lai nodrošinātu tiesiskuma un taisnīguma principu īstenošanu demokrātiskā tiesiskā valstī. Satversmes tiesa ir atzinusi, ka demokrātiskas tiesiskas valsts tiesiskās sistēmas galvenais mērķis ir taisnīguma nodrošināšana (sal. sk. *Satversmes tiesas 2007. gada 11. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2006-28-01 20.1. punktu*).

Lai kasācijas instances tiesa varētu pienācīgi izlemt principiālus materiālo un procesuālo normu piemērošanas jautājumus, likumdevējam iespēju robežās tā ir jāatslogo no tādu sūdzību izskatīšanas, kuras neatbilst kasācijas principam (sal. sk. *Satversmes tiesas 2003. gada 27. jūnija sprieduma lietā Nr. 2003-04-01 secinājumu daļas 2.1. punktu un 2006. gada 14. marta sprieduma lietā Nr. 2005-18-01 13.1. punktu*). Tādējādi likumdevējam jāveido tāds normatīvais regulējums, kas nodrošina kasācijas instances tiesas mērķu īstenošanu, ievērojot to, ka demokrātiskā tiesiskā valstī tiesas ir neatkarīgas un

tiesas spriešanas funkcijas īstenošanai tām ir nepieciešama noteikta rīcības brīvība.

Līdz ar to ierobežojumam ir leģitīms mērķis – demokrātiskas tiesiskas valsts iekārtas aizsardzība.

15. Izvērtējot, vai likumdevēja izraudzītais līdzeklis leģitīmā mērķa sasniegšanai ir nepieciešams un saprātīgs, jāņem vērā tas, ka Satversmes tiesa jau ir vērtējusi likumdevēja izšķiršanos, ko tas izdarījis, nosakot pārsūdzības kārtību kasācijas instances tiesā civillietās. Satversmes tiesa atzinusi, ka noteiktas rīcības brīvības jeb diskrecionārās varas atvēlēšana tiesai, izlemjot jautājumus par kasācijas tiesvedības ierosināšanu, kopumā ir atbilstoši izraudzīts kasācijas instances darbības nodrošināšanas līdzeklis. Noteiktas rīcības brīvības piešķiršana tiesai šajā jautājumā ir saprātīga un nepieciešama (*sk. piemēram, Satversmes tiesas 2008. gada 2. jūnija sprieduma lietā Nr. 2007-22-01 11., 18.2.–18.3. punktu*).

Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka apstrīdētā norma nav piemērota leģitīmā mērķa sasniegšanai vairāku iemeslu dēļ.

Pirmkārt, tā neatslogojot kasācijas instances tiesu, jo tiekot piemērota reti. Turklāt tiesnešu kolēģijai vienalga esot jāizvērtē katra iesniegtā kasācijas sūdzība un tādējādi tās darba apjoms netiekot samazināts. Pieteikuma iesniedzējs paudis uzskatu, ka leģitīmā mērķa sasniegšanai piemērotāka likumdevēja izšķiršanās varētu būt, piemēram, noteiktu kategoriju lietām vispār neparedzēt pieeju kasācijas tiesai vai palielināt iemaksājamo drošības naudu (*sk. pieteikumu lietas materiālu 1. sēj. 9.–10. lp.*).

Augstākā tiesa paudusi viedokli, ka apstrīdētās normas ietekme kasācijas instances tiesas darba atslogošanas kontekstā nevar tikt vērtēta atsevišķi no regulējuma, kas nosaka pamatus atteikumam ierosināt kasācijas tiesvedību, proti, no pārējām Civilprocesa likuma 464.¹ panta normām. Atbilstoši Augstākās tiesas sniegtajai informācijai 2017. gadā ir pieņemti četri lēmumi par atteikšanos ierosināt kasācijas tiesvedību, pamatojoties tikai uz

apstrīdēto normu, savukārt piecos gadījumos apstrīdētā norma bijusi viens no pamatiem atteikumam ierosināt kasācijas tiesvedību. 2018. gadā ir pieņemti seši lēmumi par atteikšanos ierosināt kasācijas tiesvedību, pamatojoties tikai uz apstrīdēto normu, bet vienā gadījumā apstrīdētā norma bijusi viens no atteikuma pamatiem. Savukārt 2019. gadā ir pieņemti četri lēmumi par atteikšanos ierosināt kasācijas tiesvedību, pamatojoties tikai uz apstrīdēto normu, bet sešos gadījumos apstrīdētā norma ir bijusi viens no pamatiem atteikumam ierosināt kasācijas tiesvedību. Augstākā tiesa ir uzsvērusi, ka kasācijas instances darba atslogošanu nodrošina Civilprocesa likuma 464.¹ panta piemērošana kopumā. Apstrīdētā norma esot paredzēta kā viens no kasācijas instances tiesas atslogošanas līdzekļiem, proti, tās piemērošanas gadījumā netiek ierosināta kasācijas tiesvedība un taisīts pilns spriedums. Pienākums visos gadījumos taisīt pilnu spriedumu palielinātu kasācijas instances tiesas noslodzi kopumā, un arī konkrētu lietu izskatīšanas laiks būtu ilgāks. Tas, ka apstrīdētā norma tiek piemērota salīdzinoši reti, pats par sevi neesot iemesls to atzīt par nepiemērotu leģitīmā mērķa sasniegšanai. Tomēr katrs apstrīdētās normas piemērošanas gadījums radot noteiktu resursu ietaupījumu (*sk. Augstākās tiesas viedokli lietas materiālu 2. sēj. 12. lp.*). Turklāt likumdevēja izraudzītais ierobežojums esot vissaudzējošākais. Apstrīdētā norma neesot piemērojama imperatīvi un tādējādi ļaujot ierosināt kasācijas tiesvedību arī tad, ja daļa, par kuru spriedums tiek pārsūdzēts kasācijas instancē, ir mazāka par 2000 euro.

Saeima, Tieslietu ministrija un Augstākā tiesa norāda uz citu valstu pieredzi kasācijas tiesvedības kārtības noteikšanā, tostarp uz finansiāla rakstura kritēriju izmantošanu, tādējādi ierobežojot pieeju kasācijas instances tiesai, un uzsver, ka šāda pieeja tiek izmantota, piemēram, Igaunijā, Čehijā, Horvātijā, Bulgārijā un Austrijā (*sk. Saeimas atbildes rakstu lietas materiālu 1. sēj. 107. lp., Augstākās tiesas viedokli lietas materiālu 2. sēj. 11. lp. un Tieslietu ministrijas viedokli lietas materiālu 2. sēj. 4. lp.*).

Satversmes tiesa norāda, ka Pieteikuma iesniedzēja argumenti nav vērtējami kā alternatīvi risinājumi konkrētajā situācijā, jo viņam šajā tiesiskajā situācijā bija nodrošināta pieeja kasācijas instances tiesai, proti, bija iespēja iesniegt kasācijas sūdzību, tā tika izskatīta un attiecībā uz to tika pieņemts lēmums. Satversmes tiesa norāda, ka par alternatīvu līdzekli konkrētajā tiesiskajā situācijā nevar uzskatīt tādus risinājumus, kas liegtu pieeju kasācijas instances tiesai kā tādai.

Otrkārt, Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka arī salīdzinoši neliels mantiska rakstura strīds var būt nozīmīgs lietas dalībniekiem gan tādēļ, ka tiem ir nozīmīga arī par 2000 *euro* mazākā summa, gan arī tādēļ, ka strīda jautājums lietas dalībniekiem var būt principiāli nozīmīgs pēc būtības (*sk. pieteikumu lietas materiālu 1. sēj. 9. lp.*). Satversmes tiesa atzīst par pamatotu Saeimas un Augstākās tiesas uzskatu, ka šāds Pieteikuma iesniedzēja viedoklis par subjektīvo interešu prioritēšanu nav pamatots. Kasācijas instances tiesa primāri nav paredzēta konkrēta tiesiskā strīda atrisināšanai pēc būtības. Konkrētā tiesiskā strīdā taisnīgs iznākums jāpanāk, attiecīgo lietu izskatot pirmās instances tiesā un apelācijas instances tiesā. Tas apstāklis, ka pirmo divu instanču tiesās taisītais spriedums ir personai nelabvēlīgs, pats par sevi nav pietiekams pamats gaidīt, ka ikvienā lietā tiks ierosināta kasācijas tiesvedība. Apstrīdētā norma nodrošina to, ka tiesa apsver gan katra lietas dalībnieka intereses, gan vērtē sabiedrības ieinteresētību kasācijas instances tiesas resursu jēgpilnā un efektīvā izmantošanā.

Būtisks ir tas apstāklis, ka apstrīdētā norma pēc sava rakstura nav imperatīva. Tiesnešu kolēģija, izlemjot jautājumu par kasācijas tiesvedības ierosināšanu, visos gadījumos visupirms izvērtē Civilprocesa likuma 464.¹ panta pirmajā daļā ietvertos kritērijus, bet pēc tam var piemērot šā panta otro un trešo daļu. Tādējādi likumdevējs ir paredzējis tiesnešu kolēģijai noteiktu rīcības brīvību arī attiecībā uz apstrīdētajā normā ietvertā finansiāla rakstura kritērija piemērošanu. Proti, ja tā daļa, par kuru spriedums tiek pārsūdzēts kasācijas instances tiesā, ir mazāka par 2000 *euro*, bet tiesnešu

kolēģija saskata būtiskas sabiedrības intereses vai personas tiesību aizsardzības intereses, var tikt pieņemts lēmums par kasācijas tiesvedības ierosināšanu.

Satversmes tiesa norāda, ka noteiktas rīcības brīvības atvēlēšana kasācijas instances tiesai ir nepieciešama un saprātīga. Pretēja tiesas rīcības brīvības principam būtu tāda kazuistiska pieeja, ka likumdevējs uzskaitītu visus tiesību jautājumus, kuri katrā konkrētajā gadījumā būtu atzīstami par pamatu kasācijas tiesvedības ierosināšanai. Demokrātiskā tiesiskā valstī, kurā būtiska nozīme ir varas dalīšanas principam, tiesu varai, īstenojot tiesas spriešanas funkciju, ir tiesības un pienākums īstenot savu kompetenci tai noteiktās rīcības brīvības ietvaros atbilstoši vispārējiem tiesību principiem un citām Satversmes normām. Satversmes tiesa jau ir atzinusi, ka tiesu varai tās veselumā ir jānodrošina taisnīgums kā viena no demokrātiskas tiesiskas valsts pamatvērtībām (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2015. gada 12. novembra sprieduma lietā Nr. 2015-06-01 11.1. punktu*). Līdz ar to tiesību uz taisnīgu tiesu aizsardzības mehānisma efektivitāte ir atkarīga no visas tiesu sistēmas funkcionēšanas (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2017. gada 10. februāra sprieduma lietā Nr. 2016-06-01 31.2. punktu*). Kasācijas instances tiesa, izlemjot jautājumu par kasācijas tiesvedības ierosināšanu, vērtē, kāds būtu sabiedrības ieguvums iepretim indivīda tiesiskajai interesei konkrētajā lietā tad, ja šī lieta kasācijas instances tiesā tiktu ierosināta un tiktu taisīts pilns spriedums. Apstrīdētās normas raksturs ļauj tiesnešu kolēģijai veikt šo izvērtējumu, katrā konkrētajā gadījumā līdzsvarojot publiski tiesiskās intereses ar indivīda tiesiskajām interesēm.

Līdz ar to likumdevēja atvēlēta rīcības brīvība Augstākās tiesas Civillietu departamenta tiesnešu kolēģijai, ievērojot konkrētas lietas apstākļus un apstrīdētajā normā ietvertos nosacījumus, izlemt jautājumu par kasācijas sūdzības atbilstību kasācijas principam demokrātiskā tiesiskā valstī ir nepieciešama un saprātīga.

Tādējādi apstrīdētā norma atbilst Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

16. Tā kā Satversmes tiesa ir atzinusi, ka apstrīdētā norma atbilst tiesībām uz taisnīgu tiesu, tai jāturpina izvērtēšana, pārbaudot apstrīdētās normas iespējamo neatbilstību arī otrai Pieteikuma iesniedzēja norādītajai Satversmes normai. Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka apstrīdētā norma neatbilst arī Satversmes 91. panta pirmajā teikumā ietvertajam vienlīdzības principam (*sk. pieteikumu lietas materiālu 1. sēj. 6. lp.*).

Satversmes 91. panta pirmais teikums nosaka: „Visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā.” Tajā ietvertais vienlīdzības princips liedz valsts institūcijām izdot tādas normas, kas bez saprātīga pamata pieļauj atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos. Šis princips pieļauj un pat prasa atšķirīgu attieksmi pret personām, kas atrodas atšķirīgos apstākļos, kā arī pieļauj atšķirīgu attieksmi pret personām, kas atrodas vienādos apstākļos, ja tam ir objektīvs un saprātīgs pamats (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2017. gada 11. oktobra sprieduma lietā Nr. 2017-10-01 18. punktu*). Atšķirīgai attieksmei nav objektīva un saprātīga pamata, ja tai nav leģitīma mērķa vai ja nav samērīgas attiecības starp izraudzītajiem līdzekļiem un nospraustajiem mērķiem (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2018. gada 29. jūnija sprieduma lietā Nr. 2017-25-01 25. punktu*).

Lai pārbaudītu, vai konkrētā tiesiskajā situācijā ir ievērots vienlīdzības princips, jānoskaidro:

1) vai un kuras personas (personu grupas) atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos;

2) vai apstrīdētā norma paredz vienādu vai atšķirīgu attieksmi pret šīm personām;

3) vai šāda attieksme ir noteikta ar normatīvajos aktos paredzētā kārtībā pieņemtu tiesību normu;

4) vai šādai attieksmei ir objektīvs un saprātīgs pamats, proti, vai tai ir leģitīms mērķis un vai ir ievērots samērīguma princips (*sk., piemēram,*

Satversmes tiesas 2018. gada 29. jūnija sprieduma lietā Nr. 2017-28-0306 11. punktu).

Tādējādi visupirms jānoskaidro, vai un kuras personas (personu grupas) atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos.

Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka salīdzināt iespējams personas, kuras kasācijas kārtībā pārsūdz apelācijas instances tiesas spriedumu mantiska rakstura strīdā daļā, kuras apmērs ir mazāks par 2000 *euro* un personas, kuras kasācijas kārtībā pārsūdz apelācijas instances tiesas spriedumu mantiska rakstura strīdā daļā, kuras apmērs ir vismaz 2000 *euro*, vai nemantiska rakstura strīdā. Abas personu grupas atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos. Pazīme, pēc kuras minētās personu grupas var salīdzināt, esot tāda, ka ikvienam šādu civillietu dalībniekam paredzētas tiesības iesniegt kasācijas sūdzību.

Turpretim Saeima uzskata, ka lietā nav identificējamās salīdzināmas personu grupas pēc būtības, jo Civilprocesa likuma 464.¹ pants kopumā un arī tajā ietvertā apstrīdētā norma attiecas uz visām kasācijas sūdzībām, kas tiek iesniegtas kasācijas instances tiesā, un to piemēro tiesnešu kolēģija, izlemjot jautājumu par kasācijas tiesvedības ierosināšanu. Arī pieaicinātā persona tiesībsargs uzskata, ka apstrīdētā norma nosaka vienas kategorijas kasācijas sūdzībām piemērojamos vērtēšanas kritērijus, ko tiesnešu kolēģija ņem vērā, izlemjot jautājumu par atteikšanos ierosināt kasācijas tiesvedību.

Satversmes tiesa uzskata Saeimas un tiesībsarga apsvērumus par pamatotiem. Apstrīdētā norma nosaka vienu no pamatiem atteikumam ierosināt kasācijas tiesvedību. Proti, tiesnešu kolēģija, īstenojot tiesas rīcības brīvību, piemēro apstrīdēto normu attiecībā uz noteikta finansiāla apjoma mantiska rakstura strīdiem, katrā konkrētajā gadījumā apsverot to, vai izskatāmajai lietai ir būtiska nozīme vienotas tiesu prakses nodrošināšanā vai tiesību tālākveidošanā, bet vienmēr tiecoties uz to, lai panāktu taisnīgumu, kas ir demokrātiskas tiesiskas valsts tiesiskās sistēmas galīgais mērķis. Kā atzīts Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrā, atšķirīga attieksme ir aizliegta tad, ja

tās pamats vai iemesls ir kāda personīga iezīme, kas personas vai personu grupu atšķir vienu no otras, proti, situācijās, kur atšķirīgā attieksme noteikta pēc kādas personīgas pazīmes, piemēram, dzimuma, rases, valodas, reliģijas, mantiskā stāvokļa, amata (*sk., piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2002. gada 23. maija lēmuma lietā „Halis v. Turkey”, pieteikuma Nr. 30007/96, 4. punktu*).

Izskatāmajā lietā apstrīdētā norma noteic finansiāla rakstura kritēriju kasācijas sūdzību izvērtēšanai, kura piemērošanā Augstākās tiesas Civillietu departamenta tiesnešu kolēģijai ir noteikta rīcības brīvība. Tās piemērošanas rezultātā neveidojas personu grupas, pamatojoties uz kādu personisku pazīmi. Līdz ar to Pieteikuma iesniedzēja identificētās personu grupas nav salīdzināmas vienlīdzības principa aspektā.

Tādējādi apstrīdētā norma atbilst Satversmes 91. panta pirmajam teikumam.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30.–32. pantu, Satversmes tiesa

nosprieda:

atzīt Civilprocesa likuma 464.¹ panta trešo daļu par atbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 92. panta pirmajam teikumam.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētāja

I. Ziemele

